

competences are given in the article.

Keywords: competence, administrative competence, professionalism, professional creative potential, model of administrative competences of the head of general educational institution.

Дата надходження статті:

„12” листопада 2008 р.

УДК 371.11 + 378.11

Г.Я.МОКАНУ,
старший викладач
(м.Луцьк)

Наукові підходи до моделювання професійної компетентності керівника освітнього закладу

В статті обґрунтовано актуальність питання моделювання професійної компетентності керівника освітнього закладу, розкрито сутність поняття „управлінська професійна компетентність”, висвітлено наукові підходи до моделювання професійної компетентності керівника закладу освіти.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність керівника, модель професійної компетентності, фактори, критерії, показники рівня професійної компетентності керівника закладу освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Розгляд питання професійної компетентності керівника навчального закладу безпосередньо стосується питання якості діяльності керівних кадрів освіти. Якість – поняття ємнісне і є комплексною характеристикою певного суб'єкта діяльності. Комплексність визначається наявністю ряду факторів, критеріїв, показників, параметрів.

Таким чином, однією із важливих складових якості освіти є рівень професіоналізму керівних кадрів. Професійна компетентність керівника навчального закладу виступає важливим фактором забезпечення якості освіти в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... На сучасному етапі дану проблему розглядає цілий ряд науковців, серед яких: Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Крижко, В. Маслов, В. Бондар, Є. Павлютенков, І. Підласий, О. Мармаза, В. Мельник, Л. Карамушка, Т. Шамова, ін. Так, В.Маслов, О.Мармаза пропонують моделі управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. Проблеми оцінювання професійної компетентності керівників розробляють Г.Єльнікова, Т.Шамова, П.Третьяков, Н.Капустіна.

Формулювання цілей статті... Поряд з цим, системний аналіз наукових підходів до проблеми моделювання професійної компетентності керівників закладів освіти ще не здійснено, а тому потребує подальшої розробки задля забезпечення ефективної діяльності керівних кадрів освіти та модернізації змісту їх післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу... Науковці по-різному формулюють поняття „компетентність”, при цьому залишається дещо спільне у цих визначеннях. У словнику тлумачення іноземних слів визначено, що „компетентний” – це „той, хто володіє компетенцією – низкою повноважень певного закладу, особи або колом справ, питань, що підпорядковані чимось веденню”. „Competent” (франц.) – компетентний, правомірний. „Competens” (лат.) – відповідний, здатний. „Competere” – вимагати, відповідати. „Competence” (англ.) – здатність.

В Національній доктрині розвитку освіти (затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 року, №347/2002) компетентність тлумачиться як „система теоретико-методологічних, нормативних положень, спеціально наукових знань; організаційно-методичних, технологічних умінь, які об'єктивно необхідні особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків; відповідних моральних і психологічних якостей” [3, с.32].

„Управлінська компетентність керівника школи – сукупність знань і вмінь, необхідних для виконання конкретних функцій, що відображають основні напрями, види і форми управлінської діяльності і в цілому складають базову основу моделі посадової компетентності” [9, с.18].

„Компетентність – система теоретико-методологічних, спеціально-фахових знань та технологічних умінь, які об'єктивно необхідні особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків, відповідних моральних та психологічних якостей” [6, с.23].

Компетентність керівника навчально-виховного закладу В.Маслов визначає як „сукупність знань і вмінь виконання конкретних посадових функцій, що відображають головні напрями змісту роботи

педагогічного колективу та відповідні їм види і форми управлінської діяльності згідно з повноваженнями керівника” [4, с.81].

У ряді країн Європи і в США ще в 70-х роках широко використовувалися термін та ідея „компетентності” у зв'язку з проблемою індивідуалізації навчання. Ідея компетентності полягала в тому, щоб не обмежуватися в навчанні основами наук і відповідних методів навчання, а намагатися розвивати всі рівні міжособистісних стосунків, мікроклімат у навчальному середовищі. Тоді подібний підхід не виходив за межі навчально-виховного процесу школи. „Головна ж ідея інтегрованого розвитку компетентності полягає в тому, що не слід обмежуватися сумою знань і умінь, набутих у системі формальної освіти. Щоб досягти реальної ефективності, ці знання й уміння повинні бути пов'язані з більш широким спектром знань, одержаних людиною поза системою формальної освіти” [2, с. 47].

На думку В.Маслова, професійна компетентність людей, які працюють в системі „людина-людина”, визначається не тільки базовими знаннями, а й ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, стилем взаємин з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку власного творчого потенціалу [4, с. 80].

В сучасній системі освіти України все частіше стали з'являтися наукові розробки вчених, що стосуються оцінки професійної компетентності керівників навчальних закладів.

Зокрема В.Маслов розробив модель професійної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу на основі змісту управлінських функцій директора школи і виділив такі функції: інформаційна функція управління; прогнозування та моделювання управління; управлінське рішення; організаційно регулятивні функції управління; оціночно-коригуюча функція [4, с.96].

Модель професійної компетентності керівника навчального закладу В.Маслов пов'язує з практичною реалізацією управлінських функцій. Тут враховується політична культура фахівця, патріотизм у поєднанні з повагою до інших народів і націй, високі моральні якості, суспільна активність, особисті якості [4, с.97].

Розроблена В.Масловим теоретична модель функціональної компетентності директора школи дає змогу наочно відобразити мінімально необхідний обсяг систематизованих теоретичних знань та практичних умінь, що забезпечують професійне виконання посадових обов'язків керівника загальноосвітнього навчального закладу в сучасних умовах. Вона характеризується сукупністю знань і умінь, необхідних для ефективного виконання ним службових обов'язків. Її побудова ґрунтується на системно-функціональному підході, враховує пріоритетні принципи управління закладами освіти, визначені чинним законодавством та законами розвитку соціально-педагогічних систем.

Визначені знання згруповані за ознаками методологічно-нормативної, загальнотеоретичної, організаційно-технологічної спрямованості, хоча можуть бути визначені й інші підходи до впорядкування знань. Уміння згруповані відповідно до логіки етапів універсального управлінського циклу, зокрема: діагностико-прогностичні, організаційно-регулятивні, контрольно-коригуючі.

Знання і уміння, систематизовані та згруповані відповідним чином, разом складають теоретичну модель змісту функціональної компетентності директора школи, яка передбачає: 1) педагогічне керівництво суспільним вихованням учнів; 2) управління навчально-виховним процесом; 3) адміністративну і фінансово-господарську діяльність; 4) викладацьку діяльність.

Аналізуючи підходи до визначення критеріїв професійної компетентності керівника навчального закладу запропоновані Г.Єльніковою, простежуємо розгляд науковцем змісту даного об'єкта вивчення з точки зору створення нормативної моделі його оцінювання [5, с.63]. Автор зауважує, що діяльність людини не може бути строго регламентована і стандартизована, тому схиляється до думки, що в умовах змінюваності складності, структури, напрямів, зусиль діяльності, залежно від умов і обставин, у яких вона здійснюється, можна говорити лише про створення моделей компетентності, а не стандартів як зразків якості діяльності. Оскільки діяльність визначається управлінськими функціями, то за основу змісту критеріїв профкомпетентності керівника школи можна взяти зміст його діяльності.

Г.Єльнікова пропонує базову кваліметричну модель діяльності керівника загальноосвітнього закладу, яка є факторно-критеріальною за своєю структурою. Кожен фактор характеризує певний вид діяльності керівника. Структуру фактора складає сукупність критеріїв [5, с. 67].

Серед факторів Г.Єльнікова виділяє:

1. Безперервна освіта, що включає такі критерії: кваліфікаційні вимоги; поповнення фахових знань з управління загальноосвітнім навчальним закладом; розвиток фахових умінь з управління; рівень фахової культури.

2. Особисті якості керівника: комунікативні здібності; організаторські здібності; особистісні якості.

3. Посадові обов'язки: знання та використання законодавчо-нормативних актів про освіту; реалізація державної політики освітньої галузі в роботі загальноосвітнього навчального закладу. Здійснення системного підходу до управління на високому рівні фахової компетенції; рівень реалізації управлінських функцій.

4. Забезпечення соціального розвитку загальноосвітнього навчального закладу: впровадження соціальних інновацій; розвиток організаційної культури школи; забезпечення і підтримка позитивного психологічного клімату в загальноосвітньому навчальному закладі.

5. Розвиток соціальної активності керівника: особиста участь у професійних конкурсах; виступи з питань управління школою через засоби масової інформації, в т.ч. участь у педагогічних ярмарках; представлення свого закладу на конференціях, нарадах, у державних органах управління; робота з громадськістю, формування позитивної громадської думки щодо діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Модель, яку пропонує Г.Єльнікова, створена на основі діючих нормативів і може використовуватися як для поточного самомоніторингу, так і для зовнішнього моніторингу з боку вищих управлінських структур.

Особливістю цієї моделі є те, що при зміні змісту фактора можуть бути змінені і критерії. Тобто, модель є мобільною, динамічною, варіативною і тому дієвою [5, с.72].

На думку Т.Шамової, П.Третьякова, Н.Капустіна, вивчення і оцінювання професійної компетентності керівника навчального закладу слід здійснювати за такими напрямками: інформаційно-аналітичні вміння керівника школи; планово-прогностичні уміння; організаційно-виконавська діяльність; контрольно-діагностичні і корекційні уміння [9, с. 112].

Зміст моделі управлінської компетентності керівника навчального закладу, розроблений О.Мармазою, виражається на основі аналізу його цільових функцій-завдань, виокремлення теоретичних (тенденцій, закономірностей, законів, принципів), які необхідні для наукового управління. До змісту моделі компетентності входять функції процесу керівництва, що базується на етапах (функціях) універсального управлінського циклу (прийняття рішення, організація й регулювання, оцінка результатів та корекція), але з урахуванням специфіки діяльності навчального закладу і його підрозділів [8, с.178].

Теорія і практика управління освітою до недавнього часу не розглядала таку функцію управління школою як „управління розвитком”, яка підводить керівника до організації та забезпечення умов для дослідницько-пошукової експериментальної діяльності педагогів і учнів.

Стрімкий розвиток закладів освіти нового типу різних спрямувань, профілів, форм власності викликаний диференціацією освіти. При цьому виникли проблеми щодо управління такими специфічними закладами, які викликали необхідність оновлення функцій управління, оскільки оновилися функціональні обов'язки керівника. З'явилися тенденції психологізації управлінської діяльності та адаптації ефективних управлінських технологій в освіті, тобто директор набуває рис менеджера – менеджера освіти.

Л.Даниленко вважає можливим удосконалення управління сучасною школою тільки на основі модернізації функцій керівника. Науковець визначає такі нові функції директора школи, як прогностична, консультативна, представницька, менеджерська та політико-дипломатична. На її думку, модернізовані функції існують поряд із традиційними: організаторською та контролюючою [3, с.49].

Оновленню функцій управління сприяє світова тенденція щодо моделювання навчально-виховних закладів.

Однією з основних функцій директора школи стає управління розвитком освітнього закладу. Теоретичні основи управління розвитком школи полягають в розробленні системи, яка вміщує як відомості про школу, про об'єкт розвитку, так і про функцію управління розвитком та розвиток керівної системи.

Школа стала жити в умовах змін, до яких потрібно не лише встигати пристосовуватися, але й набувати ознак привабливої установи освіти, конкурентоздатної, такої, що забезпечує своїх учнів сучасними знаннями і, особливо, вміннями, формує поведінкову морально-етичну та духовну культуру, сприяє розвитку природних задатків і обдаровань.

Створення навчально-виховних закладів на основі таких підходів сприяють створенню шкільної культури та розвитку педагогіки співробітництва. Школі майбутнього потрібен і керівник майбутнього. Головна його якість – постійна готовність до самовдосконалення та саморозвитку. Вибір мети розвитку та місії школи, оновлення менеджерських знань та умінь вимагають відмови від використання сталої моделі управління та потребують відмови від традиційного типу навчально-виховного закладу. Тому розвиток школи вимагає підвищення рівня професіоналізму керівника.

Висновки... Сучасні наукові розробки моделей професійної компетентності керівника закладу освіти можна охарактеризувати як такі, що окреслюють рівень обізнаності керівника-педагога, керівника-психолога, керівника-адаптера, аналітика, менеджера і прогностика. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що структуру моделі професійної компетентності керівника закладу освіти складають три основні компоненти: нормативно-законодавчий; теоретико-методологічний; діяльнісно особистісний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарь В. И. Повышение эффективности подготовки директора школы к управлению процессом обучения : дис. доктора пед. наук / В. И. Бондарь. – К., 1986.
2. Васильченко Л. В. Професійна компетентність керівника школи / Васильченко Л. В., Гришина І. В. – Х. : Основа, 2006.
3. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті / Даниленко Л.І. – К. : Шкільний світ, 2007.
4. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007.
5. Єльнікова Г. В. Управлінська компетентність / Г. В. Єльнікова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005.
6. Зверева В. І. Як зробити керування школою успішним / В. І. Зверева. – Х. : Веста ; Ранок, 2007.
7. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті : дорожня карта керівника / О. І. Мармаза. – Х. : Основа, 2007.
8. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза. – Х. : Основа, 2005.
9. Шамова Т. И. Управление образовательными системами : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / [Шамова Т. И., Третьяков П. И., Капустин Н. П.] / под ред. Т. И. Шамоной. – М. : ВЛАДОС, 2002.

Аннотация

Г.Я.Мокану

Научные подходы к моделированию профессиональной компетентности руководителя учебного учреждения

В статье обоснована актуальность моделирования компетентности руководителя учебного учреждения, раскрыта сущность понятия „управленческая профессиональная компетентность”, освещены научные подходы к моделированию профессиональной компетентности руководителя учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность руководителя, модель профессиональной компетентности, факторы, критерии, показатели уровня профессиональной компетентности руководителя учреждения образования.

Summary

G.Ya.Mokanu

Scientific Approaches to Modelling of Professional Competence of the Head of General Educational Institution

The actuality of competence modelling of the head of general educational institution is grounded in article, the essence of concept „administrative professional competence” is revealed, scientific approaches to modelling of professional competence of the head of a general educational institution are covered.

Keywords: professional competence of the head, model of professional competence, factors, criteria, indicators of level of professional competence.

Дата надходження статті:

„12” листопада 2008 р.

УДК 373.553

М.В.НАБОК,

*кандидат педагогічних наук
(м.Київ)*

Соціальна ефективність державного управління освітою в місті, районі: підходи, критерії та параметри

В статті аналізується соціально-правовий аспект оцінювання ефективності державного управління освітою в місті, районі та її вимірювання.

Ключові слова: управління, ефективність, державне управління, критерії, параметри, вимірювання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Ефективність управлінської діяльності органів державної влади є однією з важливих умов успішного функціонування всієї системи державного управління. Сьогодні до оцінки ефективності державного управління підходять з різних точок зору. Однак основним залишається питання про те, за рахунок чого можна підвищити ефективність управління. Проблема підвищення ефективності державного управління пов'язана не лише з чисельністю апарату управління, способами організації, формами і методами управлінської діяльності, співвідношенням затрат і результатів, а і такими складними процедурами, як розробка критеріїв і параметрів, методики оцінювання ефективності управлінської діяльності, визначенням рівня професійної майстерності управлінців, їх впливом на кінцевий результат, якими діями, способами, ресурсним забезпеченням він досягається, за який проміжок часу, яким чином виміряти безпосередні й опосередковані результати управління, тобто ефективність управління істотно залежить від складників процесу управління та способу її вимірювання. Цим пояснюється актуальність обраної теми.